

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Володін П.В. (м. Запоріжжя)

Анотації

Глобалізація – це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який усе більш приводить до одноманітності в житті народів планети. Глобалізація є домінуючою силою нашого часу, без врахування якої не можна зрозуміти суть сучасних економічних, політичних, і духовних процесів.

Globalization is a historical process of strengthening of contacts between different parts of the world which more results in uniformity in life of people of planet. Globalization is dominant force of our time, without the account of which it is impossible to understand essence of modern economic, political, and spiritual processes.

Ключові слова

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, МОРАЛЬНІСТЬ, ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ, НАЦІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ПОНЯТТЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ, ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Вступ

Актуальність проблеми, що аналізується, пов'язана із загостренням глобальних проблем, посиленням процесів глобалізації у всіх сферах людської діяльності. Стрімка глобалізація суспільного життя вимагає від сучасної людини здійснення філософського синтезу картини світу, гуманістичного духовно-етичного усвідомлення людини, як суб'єкта і самоцілі історичного прогресу, осмислення глобальних проблем сучасності, науки, суспільного господарства, етичних принципів культури світу. Необхідні нові погляди на проблеми світової політики, рішуча відмова від достатку ворожого протистояння країн і народів, перехід до конструктивного партнерства між заходом і сходом, північчю і півднем. Важливо створити механізми довіри, збереження міжнародної безпеки, захисту навколишнього середовища, вирішення економічних і соціальних проблем в нових історичних реаліях.

Мета статті:

- розкрити сутність поняття «глобалізація»;
- охарактеризувати суть глобальних проблем людства.

Обговорення проблеми

Термін «глобалізація» походить від французького слова «глобал» – глобус, земна куля, загальна, охоплююча всю земну кулю, всесвітню. Поняття «глобалізація» - це формування і затвердження цілісності, взаємозв'язаності, взаємозалежності, інтегральності світу і сприйняття його, як такого, суспільною свідомістю. Це не уніфікація, а

збирання, єднання людства в цілісному світі, взаємодія усередині такої цілісності однорідних і всіляких національних, релігійних, державно–політичних, цивіліза, і добробут, що виражає якісні стадії глобалізації. Глобалізація охоплює всі сфери суспільства, але в її центрі стоїть соціокультурне ядро і всі основні властивості цього світу – характер взаємодії і взаємозалежності; протиріччя і конфлікти; напрямки і тенденції; характер взаємодії старих і нових цінностей, і так далі. Вони закладені як субстанція в тих соціальних умовах, які оформилися вже на початкових стадіях формування даної цілісності, починаючи з появи світового ринку і світового господарства. На думку Н. Головатого, «Глобалізація – це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який усе більш приводить до одноманітності в житті народів планети». (1,58).

Глобалізація є домінуюча сила нашого часу, без врахування якої не можна зрозуміти суть сучасних економічних, політичних, і духовних процесів. Які ж ці глобальні проблеми? Це самоіснування і розвиток людства в цілому, запобігання термоядерної світової війни і забезпечення миру для всіх народів, подолання розриву рівня соціально-економічного розвитку між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, подолання голоду, бідності і неграмотності, регулювання стрімкого росту населення в країнах, які розвиваються, запобігання забруднення навколишнього середовища, забезпечення необхідними ресурсами, продовольчими товарами, водою, джерелами енергії, розвитком науки, техніки, культури і самої людини. Ці глобальні проблеми зараз також обумовлені збільшеними масштабами впливу діяльності людства на навколишній світ і пов'язані з протиріччями загального розвитку, нерівномірністю і стихійністю соціально-економічного, науково-технічного, культурно-освітнього, духовно-етичного розвитку держав, регіонів і народів.

Багатовіковий досвід людства показує, що проблеми глобального масштабу завжди мали місце як в об'єктивній реальності, так і в свідомості людства. Те, що розуміється під глобалізацією сьогодні, - це результат розвитку світової людської цивілізації в сучасну історичну епоху. В світі зростає загострення глобальних проблем, пов'язаних з розвитком і виживанням всього людства, його безпекою.

Тут необхідно відзначити, що особливістю глобальних проблем є **всесвітньо-історичний характер**, тобто вони зачіпають інтереси всього, або переважної більшості населення земної кулі. Будь-яка з проблем, зважаючи на можливі наслідки впливу на розвиток світової цивілізації, має вирішальне значення. Запобігти їх згубному впливу на суспільний прогрес, можливо лише об'єднаними зусиллями всіх країн і народів. Всі глобальні проблеми, сучасні і віддалені, концентруються на проблемі людини – його житті, здоров'ї, розвитку свідомості і самосвідомості, вольових якостях, духовному багатстві, творчих

здібностях, відчутті добра, справедливості та інше, але не лише людські, а і загальнолюдські. Необхідно так само враховувати і динаміку глобальних проблем. Річ у тому, що будь-яка з них і всі разом проходять певні рівні та етапи еволюції. І на кожному такому етапі будь-яка глобальна проблема (як і система) змінюється кількісно і якісно. Змінюється і обсяг знань, технічних, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, які потрібні для запобігання найнебезпечнішим їх наслідкам.

Особлива роль відводиться сучасному науковому знанню, сукупності природних, технічних і суспільних наук, у тому числі і філософії. Філософія дає можливості усвідомити, осмислити ті глобальні проблеми і розкрити причини існування і загострення розбіжностей планетарного масштабу «глобальності». Отже, в кожен період система глобальних проблем має, звичайно, конкретно-історичний характер. В той же час сучасна цивілізація ледь здатна знайти варіант свого життєзабезпечення, минаючи вирішення глобальних розбіжностей. Питання стоїть так: або реакція світової спільноти на нову суспільно-історичну реальність виявиться свідомою і конструктивною, або інерція старих ідеологічних схем і політичних підходів приведе до непередбачених загострень глобальної конфліктності і переростання її в кризу цивілізації.

Безперечно, в XXI столітті комплекс питань, пов'язаний із стабілізацією світового порядку, а також з формуванням умов гарантованого виживання людства, отримав безумовний пріоритет серед інших розбіжностей глобального масштабу. В той же час ніяк не можна ігнорувати той факт, що вирішення цієї проблеми має виняткову складність. Тут необхідна гігантська робота по подоланню сучасної науки і практики уявлень старої парадигми переконання про світ, по формуванню нових глобальних гуманістичних принципів, властивих людині. Вона покликана вселити в людей найкращі людські риси і якості, запобігливе і дружнє відношення людини до людини, і людини до природи, що є важливим завданням природознавства, філософії світогляду та етичної орієнтації людини. Чим більше обсяг знань, накопичених людством, тим більше відчувається необхідність його осмислення. Світ гостро потребує розробки нових ідей, нової філософії і в розумінні динаміки гуманітарних змін, зміцнення витоків добра справедливості і свободи в розвитку людини.

Проживши свій вік, ідеал насильства, економічна ідеологія старого ладу, буденна свідомість багатих і стара технологія вже не підходять, як організатор формування духовно-етичних принципів діяльності народів XXI століття. Це вимагає істотно підвищити рівень осмислення не лише майбутнього, але і минулого. І справа не просто в пошуку нових ідей, способів механізмів розвитку суспільства. Складовою частиною такого підходу до розробки є переоцінка своїх власних історичних і філософських, економічних, етичних,

Глобальні проблеми сучасного світу

гуманітарних знань, умовиводів, прогнозів, уміння зрозуміти хід розвитку світової цивілізації її минуле, сьогодення, пильно вдивляючись з наукових позицій, нового світогляду в завтрашній день.

Критично підходячи до справ, планів і мрій, до минулого покоління, необхідно поважати все зроблене ним при його життєдіяльності, традиції і боротьбу за свободу, інновації у виробництві, науці, освіті, техніці і так далі. Розрив поколінь, роз'єднаність людей різного віку, неповага до звершень старших поколінь не створюють об'єктивних сприятливих умов для розвитку особи нового покоління, а навпаки, руйнують і знищують передумови формування нового різностороннього розвиненого суспільства майбутнього, сіючи песимізм, невпевненість і занепад. ХХ-е століття створило відповідні передумови для альтернативного вибору шляхів розвитку. Воно є результатом дії багаточисельних чинників і відбувається у результаті щонайгострішої конкуренції і суперництва народів на світовій арені, соціально-економічній, політичній і інформаційній, а деколи і військовій боротьбі. Сьогодні людство зрозуміло те, що відбувалося в ХХ-ому столітті і раніше, і те що відбувається зараз, в умовах початку ХХІ-ого століття. Народи світу навчені величезним досвідом соціальних революцій ХХ-ого століття, двома світовими війнами, голодом, насильством, багатократним приниженням народів, експериментами тоталітарних режимів.

Людство навчене історичним процесам йде до принципово нового розуміння суспільного механізму, суспільного устрою, який знімає антагоністичний тип суспільних стосунків, заснованих на насильстві, експлуатації, геноциді, соціальних антагонізмах. Змінюється відношення народів до державності, долі своєї країни. Люди все більше замислюються про третій шлях, про реалізацію моделі стійкого соціально-економічного розвитку народів планети, вільних від нинішніх насильницьких, насаджуваних, стихійних, глобальних систем ринку. В процесі переходу світової цивілізації в ХХІ століття - одна з найактуальніших і найгостріших проблем міжнародної політики є збереження стабільного і стійкого миру на планеті. Лише на цьому шляху людство може добитися реалізації головного права кожної людини – права на працю, відпочинок, особисте життя і свободу, на безпеку.

Глави держав і урядів одноголосно прийняли політичну декларацію, згідно якої вони взяли на себе відповідальність і зобов'язання будувати гуманне, справедливе і дбайливе до потреб людей суспільство, що визнає необхідність берегти людську гідність всіх його членів. Згідно цієї декларації, вищим пріоритетом стійкого розвитку є благополуччя і безпека людини. У ній світові лідери підтвердили свою політичну волю, рішучість, і прихильність в «Повестке дня на ХХІ-ий век» - Декларації РІО. У теж час вони визнали, що після конференції 1992 р. сталися глобальні зміни у світі і

що необхідний конструктивний пошук нових моделей стійкого розвитку (з урахуванням глобалізації і лібералізації ринків капіталу, широкого поширення інформаційних технологій і телекомунікацій).

На початку XXI століття в умовах усе більш наростаючих процесів глобалізації, концепція стійкого розвитку і заснована на ній стратегія, вимагали подальшої розробки, а не лише конкретизації практичних заходів. Перш за все у стратегії виділяються три напрямки, в яких необхідно забезпечити стійкість розвитку цивілізації: по-перше, охорона навколишнього середовища, яка повинна гарантувати не перевищення антропогенних дій екологічної ємності біосфери; по-друге, для запобігання біологічному виродженню популяції *Homo sapiens* необхідно забезпечити охорону здоров'я людини; по-третє, потрібне формування, збереження і підтримка механізмів (соціальних, економічних політичних та ін.), здатних вирішити завдання перших двох напрямків стратегії і нейтралізувати саморуйнуючі імпульси і структури цивілізації. Всі ці напрямки стратегії тісно взаємозв'язані, взаємообумовлені і реалізуються в єдиному процесі змін. Проте успіх стратегії вирішальною мірою залежить від теоретичної розробленості концепції [2, с. 53-54].

Тому останніми роками більшість теоретиків стійкого розвитку признають, що, по-перше, перехід до стійкого розвитку повинен здійснюватися не стихійно, а цілеспрямовано, доцільно б планомірно; по-друге, він повинен відбуватися на національному рівні, з використанням політичних можливостей, що надаються сучасною національною державою і шляхом реформ «із центру». Кожна країна стала перед вибором, яку модель вибрати при переході до стійкого розвитку.

Різні трактування концепції стійкого розвитку багато в чому пов'язані з антропоцентричним і екоцентричним розумінням природи. Основна увага в антропоцентричному розумінні приділяється людині і використанню природи для людських потреб. Стійкий розвиток передбачає збереження природних життєвих умов для реалізації суспільних потреб і завдань. При всій складності поточної і перспективної реалізації політики глобальних змін концепція стійкого розвитку сприяла формуванню нового спільного бачення проблем глобальної екологічної політики. Інтегрована політична стратегія, що сполучає екологічні потреби з аспектами економічного і соціального розвитку, може забезпечити адекватне рішення задачі стійкого розвитку. У цьому плані вирішальні зусилля приймаються останніми роками по вирішенню глобальних проблем на регіональному рівні різними регіональними організаціями держав. Найактивніше в цьому напрямку діють європейські організації. Зокрема, учасники сесії Європейської ради в квітні 1990 р. прийняли спеціальну екологічну програму. У ній глави держав і урядів Європейського співтовариства визнали особливу відповідальність за блага навколишнього

Глобальні проблеми сучасного світу

середовища, як перед власними громадянами, так і перед рештою світу. Вони зобов'язалися активізувати свою діяльність захисту і поліпшенню природного середовища в рамках, як самого суспільства, так і всього світу. Визнання ширшої відповідальності за вирішення однієї з головних і найбільш потужних регіональних груп і угруповань в світі має принципове значення для розширення співпраці на глобальному рівні і надання конкретної допомоги країнам, що розвиваються, і вирішення їх труднощів.

У Західній Європі, Європейський союз зобов'язався прийняти ефективніші заходи для захисту морів і прибережних державних районів – членів ЄС загрози унаслідок транспортування нафти і небезпечних речовин. Співтовариство призвало всі держави ЄС виділити більше фінансових і технічних ресурсів для країн, що розвиваються, щоб допомогти їм у вирішенні таких проблем, як збереження лісів, поліпшення зиску навколишнього середовища, не контрольоване зростання населення та ін.. Заплановані певні заходи для вирішення ряду екологічних проблем Західної Європи. Було вирішено питання про **створення європейського екологічного агентства**, яке повинне поставляти надійну і об'єктивну інформацію громадянам Європи про стан навколишнього середовища. Ряд держав супроводжує ці доповіді національними діями по захисту навколишнього середовища, підготовленими у такому вигляді, щоб викликати максимальний інтерес і підтримку громадськості.

Мета таких планів – забезпечувати гарантоване право громадян на чисте і здорове навколишнє середовище, особливо в тому, що торкається: якості повітря, річок, озер, прибережних і морських вод; якості продуктів і питної води; захисту від шумів; захисту від зараження і ерозії ґрунту; збереження місця існування флори і фауни, ландшафтів і інших елементів природної спадщини. У 1991 р. керівники семи найбільших промислово розвинених країн Заходу прийняли економічну декларацію, в якій передбачалося:

1) підготовка ефективного проекту конвенції про зміну клімату, що містить належне зобов'язання із використанням всіх джерел і причин викидів, що викликають **«парниковий ефект»**. Всі учасники конференції узяли на себе зобов'язання проведення у життя конкретної стратегії, направленої на обмеження цих викидів і передбаченої міри по полегшенню адаптації природи; 2) вироблення угод **на принципах управління охорони і стабільного розвитку всіх видів лісів**, на основі якого буде підготовлена конвенція про спільні принципи. Вона повинна мати форму прийнятну для країн, що розвиваються, де зростають тропічні ліси, відповідні цілі висновку усесвітньої конвенції про ліси; 3) мобілізація фінансових ресурсів для допомоги країнам, що розвиваються, **у вирішенні екологічних проблем**.

Як показує досвід міжнародної співпраці для підвищення ефективності в справі вирішення глобальних проблем, принципово важливим є створення оптимальних сприятливих параметрів міжнародного середовища. Ефективність дій міжнародних організацій по вирішенню глобальних проблем залежить, кінець кінцем, від вирішення головної проблеми сучасності – війни і миру. Ключовий характер цієї проблеми полягає не лише в тому, що всезростаюча гонка озброєння «з'їдає» ті засоби і ресурси, які необхідні для вирішення інших глобальних проблем. Скорочення спільних військових витрат на 20% створило б об'єктивну основу для вирішення всієї системи глобальних проблем. Питання роззброєння, регіональних конфліктів та інших аспектів проблем війни і миру регулярно розглядалися на Генеральній Асамблеї ООН – її вищому форумі. Значну роль в міжнародних справах грає Рада безпеки – основний політичний орган ООН, на який покладається головна відповідальність за підтримку миру і безпеки.

Проблема глобалізації в сучасному світі може розглядатись і в аспекті національних стосунків. Як свідчить аналіз, життя кожної нації характеризується двома протилежними тенденціями. Одна з них полягає в тому, що нація завжди, відкрита для інших націй. І якою б вона не була - унікальною, самобутньою, вона завжди так чи інакше пов'язана з іншими націями, збагачуючи їх цінностями, досвідом, ідеями, способами діяльності. Виходячи з цього, можна стверджувати, що всі нації за природою інтернаціональні і неінтернаціональних націй не буває. Протилежна тенденція в житті націй полягає в тому, що прозорість їх стосунків завжди відносна. Жоден зв'язок і взаємозв'язок національних соціумів ні за будь-яких умов не виключає їх унікальності, неповторності та автономності. Іншими словами, у відносинах між націями завжди присутній момент відособленості і роздільності того, що об'єктивно не дозволяє націям ототожнюватися один з одним. Мова може йти про взаємовплив націй, про те, що життя і досвід однієї нації може викликати відповідні зміни в діяльності іншої. Кожна нація, таким чином, випробовує на собі дії інших націй, вбирає їх досвід, асимілює його, зберігаючи, проте свою самобутність і якісну визначеність. Отже, **кожна нація**, з одного боку, є суб'єктом трансляції своїх цінностей на навколишній її світ, а з іншою – об'єктом віддзеркалення і сприйняття цінностей інших націй. У цьому сенсі можна говорити про перетворення національного в інтернаціональне тобто глобалізації цінностей в міжнаціональних стосунках. Тому **інтернаціоналізація** є глибинна основа і джерело глобалізації, вона пов'язана з процесами, що відбуваються між націями, які генетично формуються у внутрішньо національному житті, в її надрах. Кожна нація володіє величезним творчим потенціалом, створює цінності – культурні, наукові, технологічні тощо, такі, що стають надбанням людства.

Вихід всього вагомого, соціально вагомого за межі національних кордонів передбачає, що інші народи приймуть їх, включать у власне життя, як частину власної культури, науки, техніки, досвіду і так далі, самі адаптуються до них та адаптують їх до свого середовища. Але найголовніше полягає в реалізації могутніх потенцій сил інтернаціоналізації. Прийняті і включені у власне життя, **інонаціональні цінності** стають джерелом розвитку прогресу відповідної сфери народу, що приймаються у процесі інтернаціоналізації, в контексті чого відбувається перевірка соціальної значущості створених в національному житті духовних, наукових, матеріальних продуктів і цінностей.

Інтернаціоналізація формує явища міжнародного життя, різко розширяє діапазон доступних людині можливостей і масштабів діяльності. Тепер найміжнародніше життя, що виникло в результаті інтернаціоналізації, як її продукт, стає ареною формування нових її передумов. На основі економічної, політичної, культурної, соціальної і так далі глобалізації відбувається формування і розвиток національного життя і там, де до цього не було жодних передумов. Таким чином, в сучасному світі - **інтернаціоналізм**, як форма глобалізації охоплює практично всі сфери життя суспільства. І найголовніше – глобалізація національних цінностей у жодному випадку не повинна здійснюватися за рахунок утиску національних інтересів народів. Лише на цьому шляху можна уникнути міжнаціональних розбратів і конфліктів між національними групами і структурами влади. Глобалізація національних цінностей і самоідентифікація народів повинні взаємодоповнювати один одного.

Висновки

Глобалізація – це об'єктивний процес, обумовлений зростаючими можливостями засобів комунікації, потребами міжнародної економічної і фінансової діяльності, необхідністю вирішення загальнолюдських проблем (політичних, економічних, гуманітарних, соціальних, екологічних і ін.). Завдання, яке виникло перед нами сьогодні, полягає в тому, щоб навчитися жити і діяти **власне за умов глобалізації** у всіх аспектах суспільного життя.

Перспективи подальших наукових досліджень

Глобалізація забезпечує інтеграцію народів і держав в єдину цілісність. Це дозволяє їм вирішувати свої життєві проблеми найбільш ефективним чином, широко використовуючи досвід розвитку один одного. І як би сучасні цивілізації не відрізнялися один від одного, їх об'єктивно об'єднують **загальнолюдські цінності**, інтереси збереження загального миру і благополуччя своїх громадян. Саме у з'єднанні потужних інтеграційних процесів сучасного світу з інтересами і прагненнями окремих країн та їх народів необхідно приймати нову соціальну роль глобалізації, її гуманну функцію. Нині глобалізація повинна стати однією з головних основ творення

імовірно демократичної цивілізації. Лише демократична цивілізація здатна поставити глобалізаційну раціональність на службу людині в ім'я здійснення гуманних ідеалів, забезпечити трансформацію глобалізаційних процесів у безпосередню силу, що впливає на сферу реалізації життєвих інтересів людини.

Джерела

1. Головатый Н. Глобализация как средство уничтожения национальных государств. / Персонал № 11, 2004, с. 58-63.
2. Костин А.И. Кризис цивилизации, стратегия устойчивого развития и проблема политического выбора. // Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки № 5, 2004, с. 38-62.
3. Воронович Б.А. Торукало В.П. Человек в глобализирующемся мире – проблемы и тенденции. / Социально-гуманитарные знания № 4, 2004. - с. 175-185.
4. Марчук Е. Украина – новая парадигма прогресса. К.; «Авалон» 2001 г. 224с.
5. Яновский Р.Г. Социальная динамика гуманитарных перемен. – М, - «Книга и бизнес»: 2001 .- 424с.
6. Чернов А. Глобальное информационное общество. / Международная жизнь.- № 9.- 2004.- с. 121-130.
7. Мнацакапян М.О. Глобализация и национальные государства – три мифа. // Социологические исследования.- № 5.- 200.-, с. 137-141.

Стаття надійшла 15.02.10р.